

Леонід Прибега

*проректор з наукової роботи Національної академії
образотворчого мистецтва і архітектури, професор*

Історія і сьогодення Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури є наступницею Української академії мистецтва, що була заснована 18 грудня 1917 року.

Основною метою першого в Україні вищого художнього навчального закладу було плекання мистецької школи на ґрунті традицій національної і світової культури.

З відкриттям Академії для обдарованої української молоді з'явилася можливість отримати вищу освіту не за межами України, а на своїй Батьківщині. В Академії було закладено основи формування і розвитку новітньої вітчизняної педагогіки в галузі образотворчого мистецтва, до викладання запрошені провідні майстри, у тому числі фундатори Академії М. Бойчук, М. Жук, В. Кричевський, Ф. Кричевський, А. Маневич, О. Мурашко, Г. Нарбут. Першими ректорами Академії були такі видатні митці-педагоги, як Ф. Кричевський, Г. Нарбут, І. Врона та інші.

Новий навчальний заклад з невеликим професорським складом, нечисленним контингентом студентів та обмеженою кількістю спеціальних дисциплін (живопис і графіка) певною мірою був подібний до зарубіжних вільних академій. На перші роки його функціонування припали нелегкі випробування — громадянська війна й інтервенція; відсутність власного постійного приміщення та найнеобхіднішого обладнання. Однак, незважаючи на несприятливі умови, Академія виконала одне з головних завдань — започаткувала основи вищої мистецької школи в Україні. За короткий час Г. Нарбутом була вихована плеяда графіків, котрі, продовжуючи традиції учителя, зробили значний внесок у формування національного стилю книги — нової графіки. У цей час визначилися засади школи монументального живопису М. Бойчука.

1922 року академія була реорганізована в Інститут пластичних мистецтв, який 1924 року об'єднали з Українським архітектурним інститутом (заснованим 1918 року) і назвали новостворений навчальний заклад Київським художнім інститутом. Розпочався новий етап у його розвитку, пов'язаний з ректорством І. Врони.

За станом на 1 жовтня 1928 року в ньому навчалася понад 800 студентів під керівництвом 103 педагогів та допоміжного персоналу.

По-новому було визначено структуру навчального закладу, скеровану головним чином на підготовку художників "для гармонійного формування навколишнього середовища, побуту, виробництва".

Засновники Української академії мистецтва.

Стоять (зліва направо): Георгій Нарбут, Василь Кричевський, Михайло Бойчук.
Сидять: Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Михайло Грушевський, Іван Штещенко, Микола Бурачек. 1917

Так, на живописному факультеті, крім відділень станкового і монументального мистецтва, відкрилося нове — теа-кіно-фото.

На скульптурному факультеті поряд з монументальною станковою скульптурою освоювалися дотичні до мистецтва пластики художня обробка дерева та кераміка. З урахуванням потреб друкарства здійснювалося всебічне вивчення графічних технік на поліграфічному факультеті, де виховувалися майбутні художники-поліграфісти. Окреме місце посів художньо-педагогічний факультет, на якому здобували підготовку художники-педагоги.

Функціональна переорієнтація художнього фаху зумовила реформування й методів навчання. Особливу увагу почали приділяти викладанню циклу формально-технічних дисциплін (так званий фортеж), тобто виконання студентами спеціальних завдань з рисунка, кольору, об'єму і простору. Важливого значення набувають практичні заняття у майстернях фахового і технічного профілю, наприклад, фрески, мозаїки, темпері тощо на живописному факультеті, а також вивчення технології матеріалів. Було сформовано й відповідний педагогічний колектив, до якого

Експедиція студентів і викладачів інституту до Чернігова.

Сидять (зліва направо): І. Кисіль, С. Колос, хлопчик, В. Кричевський, Ф. Ернст, Л. Крамаренко, І. Моргілевський, А. Серета, М. Панасюк, М. Макаренко, І. Трегуб, В. Кириленко. Стоять (в центрі): М. Павленко (п'ятий ліворуч), невідома, Є. Холостенко, М. Бойчук. Середній ряд (сидять зліва направо): Закс, І. Липківський, М. Шехтман. 1924

входили: М. Бойчук, брати В. та Ф. Кричевські, А. Богомазов, В. Касян, Л. Крамаренко, Б. Кратко, В. Меллер, С. Налепинська-Бойчук, І. Севера, А. Таран, П. Альошин, О. Вербицький, С. Колотов та інші. З Росії було запрошено М. Гельмана, П. Голуб'ятникова, Г. Зейберліха, В. Пальмова, І. Плешинського, Б. Сакуліна, В. Татліна, М. Тряскіна, О. Усачова.

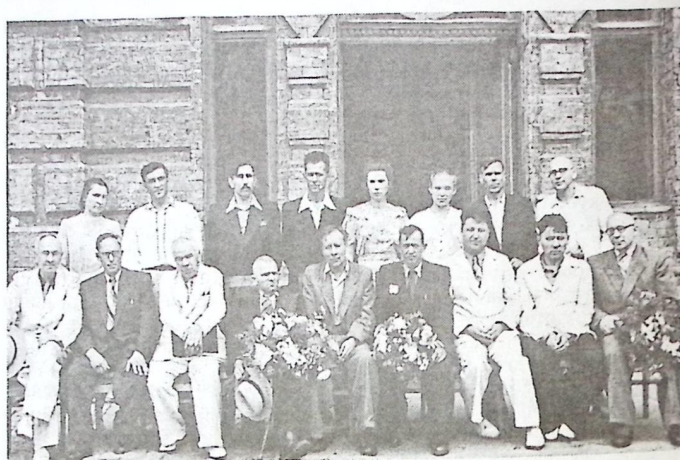
За короткий час Київський художній інститут посів одне з провідних місць серед мистецьких навчальних закладів колишнього СРСР. Але наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років його спіткала невтішна доля. Виникнення різних мистецьких течій, об'єднань, угруповань, міжособна боротьба за гегемонію у мистецтві, посилення ідеологічного пресингу звели нанівець усі досягнення. 1930 року була проведена нова реорганізація відповідно до пролеткультивської ідеології. Навчальний заклад було названо Київським інститутом пролетарської мистецької культури і перепрофільовано спеціалізацію за такими факультетами: художньо-пропагандистський; художнього оформлення пролетарського побуту; скульптурного оформлення соціалістичних міст; комуністичного мистецького виховання. З навчальних планів вилучалося багато дисциплін,

важливих для формування професійних навичок. Наступна реформа сталася 1934 року, після якої Всеукраїнський художній інститут, а з кінця 1930-х років — Київський державний художній інститут, повернувся до академічних засад освіти. Внаслідок реорганізації пріоритет було надано станковим формам. У зв'язку з цим переуккомплектовано й архітектори, які спиралися на усталені методи й форми навчання, зокрема П. Волокідін, Ф. Кричевський, К. Трохименко, В. Заболотний, В. Риков, О. Шовкуненко та кращі випускники інституту.

Станковізм на довгий час став основою методики навчання, яке полягало у ретельному студіюванні природи засобами рисунка і живопису та послідовному ускладненні вправ з метою підготовки студента до самостійного виконання сюжетно-тематичної композиції у тій чи іншій галузі образотворчого мистецтва. На основі традиційної методики, що забезпечувала високий професіоналізм, виховалося не одне покоління українських художників. Втім, при певній сталості академічних програм, що розроблялися й затверджувалися Академією мистецтв СРСР, у процесі навчання до них вносилися певні корективи й зміни. Вони зумовлювалися притоком нових педагогічних кадрів, естетичними віян-

Студенти III курсу майстерні станкового живопису. Керівник — професор Ф.Г. Кричевський (сидить), стоять студенти — В. Болдирев, Л. Ходченко, натурниця Оксана (сидить), Г. Титов, С. Григор'єв, П. Сльота, К. Крилов. 1938

Викладачі і студенти Київського художнього інституту. Сидять: доцент Ю. Садиленко, професори І. Штільман, К. Трохименко, М. Лисенко, М. Дергус, С. Григор'єв, І. Селіванов, доцент Л. Урбанський, професор М. Гельман. 1952

нями. Однак, незважаючи на докорінні зміни у викладацькому складі, сутички та нездорові стосунки між окремими викладачами, суперечки з представниками влади не вщухали. Репресії 1937 року коштували життя ряду видатних діячів мистецтва. Передусім найбільше потерпіла школа М. Бойчука, яка була знищена як морально, так і фізично.

Та попри всі деструктивні явища, ідея національної школи продовжувала жити. Вона значною мірою підтримувалася авторитетом Ф. Кричевського. У передвоєнні роки він підготував чималу кількість студентів, які згодом посіли вагоме місце в українській художній культурі. Упродовж другої половини 1930-х років формувалися міцні підвалини академічного вишколення, традиції якого й дотепер лежать в основі педагогічної системи. Започатковані визначними майстрами, вони збереглися і в роки воєнного лихоліття, коли інститут перебував у евакуації, і слугували міцною основою для виховання не одного покоління художників у подальші часи. Так, у перші повоєнні десятиріччя було здійснено випуски митців, творчість яких помітно зміцнила позиції реалістичної школи, закладені у 30-ті роки.

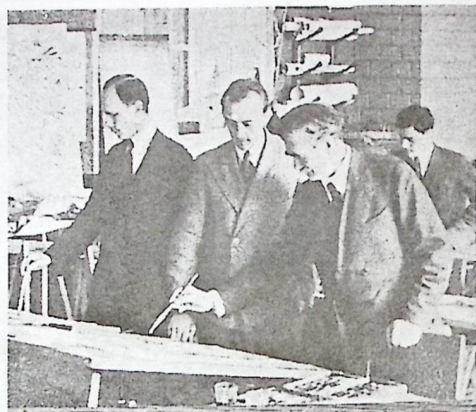
У цьому заслуга тодішніх керівників творчих майстерень О. Шовкуненка, К. Трохименка, А. Петрицького, Г. Світлицького, І. Штільмана, М. Лисенка, М. Гельмана, В. Касіяна. Чимало дипломних робіт тих років стали справжнім надбанням українського образотворчого мистецтва.

Професори Київського художнього інституту та студенти-випускники скульптурного відділення. Стоять: професор О.І. Сиротенко, А. Шапран, професор М.І. Гельман, ректор інституту професор М.А. Шаронов, Г. Павлікер, професор М.Г. Лисенко, Б. Мизін, Сидять: 1-й ряд — асистент кафедри скульптури М.К. Вронський, Г. Новохрещенова, доцент Л.В. Урбанський, доцент О.П. Олійник, завідувач навчальної частини Л.С. Барвінський. 2-й ряд — студенти Г. Мовчун, М. Морозов, М. Декерменджі. 1951

У повоєнні роки інститут суттєво розширився, зокрема збільшилася кількість структурних підрозділів. 1948 року було відновлено графічний факультет з майстернями книжкової, станкової графіки, політичного плаката. Факультет створювався на базі майстерні графічних мистецтв, започаткованої 1945 року при живописному факультеті. У 1958 році засновано художньо-педагогічний факультет, а в наступному — факультет теорії та історії мистецтва. Розширився й живописний факультет: 1965 року при ньому відкрито майстерні монументального і театрального-декоративного мистецтва, а згодом — відділення реставрації творів живопису. Значно збільшилася кількість студентів на архітектурному факультеті.

Здобуття Україною незалежності зумовило активний процес відродження національних культурних традицій, перебудови вищої освіти. У грудні 1992 року з нагоди 75-річчя навчального закладу йому було повернуто первісну назву — Українська академія мистецтва. З 1997 року, відповідно до ухвали Кабінету Міністрів України, він став називатися Академією образотворчого мистецтва і архітектури, а з вересня

Професор В.О. Кричевський (перший праворуч) веде заняття з акварельного живопису на курсах підвищення кваліфікації архітекторів. 1940

ня 2000 року — Національною академією образотворчого мистецтва і архітектури.

У нинішніх умовах педагогічний склад навчального закладу спрямовує зусилля на інтеграцію досвіду викладання фахових дисциплін і сучасних світових досягнень, переосмислення навчальних планів і програм, створення сучасної науково-методичної бази для організації навчально-виховного процесу, суть якого полягає у формуванні у студентів творчого мислення, високої професійної культури, національної самосвідомості, шанобливого ставлення до культурних надбань свого народу і народів світу.

Основними адміністративно-педагогічними підрозділами навчального закладу на сьогодні є факультети — архітектури (декан — кандидат архітектури, професор кафедри теорії та історії архітектури і синтезу мистецтв О. Седак), образотворчого мистецтва (декан — заслужений художник України, доцент А. Яланський), теорії та історії мистецтва (декан — заслужений працівник культури України, доцент В. Джулай).

Важливими науково-методичними структурними одиницями, що забезпечують організацію навчального процесу в академії, є кафедри. Їх очолюють відомі фахівці, педагоги, вчені. Зокрема, посади керівників кафедр обіймають: кафедри рисунка — заслужений діяч мистецтв України, професор Ю. Бондаренко; кафедри живопису та композиції — дійсний член Академії мистецтв України, народний художник України, професор В. Гурін; кафедри сценографії та екранних мистецтв — заслужений діяч

Керівник майстерні станкового живопису професор Ф.О. Кричевський і студентки Т. Старосельська (зліва) та Т. Яблонська. 1940

мистецтв України А. Александрович-Дочевський; кафедри скульптури — заслужений діяч мистецтв України, професор В. Швецов; кафедри графічних мистецтв — народний художник України, професор кафедри В. Перевальський; кафедри дизайну — член-кореспондент Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, професор В. Шостя; кафедри техніки та реставрації творів мистецтва — професор кафедри М. Титов; кафедри теорії та історії мистецтва — дійсний член Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор О. Федорук; кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв — заслужений працівник культури України, кандидат архітектури, професор Л. Прибега; кафедри архітектурного проектування — кандидат архітектури, професор кафедри А. Давидов; кафедри архітектурних конструкцій — кандидат технічних наук, професор кафедри Я. Коритнюк; кафедри культури та соціально-гуманітарних наук — заслужений працівник народної освіти України, кандидат філософських наук, професор М. Михайлюк; кафедри іноземних мов — доцент кафедри О. Юденко; кафедри фізичного виховання — доцент кафедри В. Томашевський.

Кафедри здійснюють науково-методичне і творче забезпечення викладання відповідних дисциплін, розробку навчальних програм, підручників, посібників, проводять науково-дослідницьку роботу.

Основним принципом виховання художників у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури було й залишається навчання з

У навчальній майстерні архітектурного факультету.

Зліва направо: члени італійської делегації, професор Н.Б. Чмутіна (третя зліва), член італійської делегації; професор А.В. Добровольський, доцент Ю.А. Чеканюк, завідувач кафедри професор В.В. Савченко, професори Б.І. Приймак, М.Т. Катернога. 1985

фаху в індивідуальних навчально-творчих майстернях, які входять до складу випускаючих кафедр. Керівництво майстернями здійснюють видатні митці-педагоги. Перехід студентів до майстерень відбувається після другого курсу, тобто через два роки навчання в Академії.

Навчально-творчі майстерні живопису та композиції очолюють: народний художник України, академік, професор М. Гуйда; заслужений діяч мистецтв України, професор Ф. Гуменюк; народний художник України, академік, професор В. Гурін; народний художник України, професор О. Кожеков; народний художник України, академік, професор О. Лопухов; народний художник України, академік, професор М. Стороженко. У майстернях кафедр живопису і композиції працюють також народний художник України, академік, професор Т. Голембівська; заслужені діячі мистецтв України, професори В. Барінова, О. Басанець, В. Виродова, Л. Вітківський та інші.

Новостворена кафедра сценографії та екранних мистецтв має чотири навчально-творчі майстерні, які очолюють заслужений діяч мистецтв України А.Александрович-Дочевський, заслужений діяч мистецтв України, доцент О. Бурлін, доцент А. Кириченко, відомий сценограф Р. Адамович.

Студенти-випускники скульптурного відділення.

Зліва направо: Є. Кунценіч, Є. Жовніровський, М. Суходолов, О. Суїрун, Г. Кальченко, А. Німенко. 1947

На кафедрі скульптури функціонують дві навчально-творчі майстерні. Ними керують народний художник України, академік, професор В. Чепелик і заслужений діяч мистецтв, професор В. Швецов. На кафедрі викладає також народний художник України, академік, професор В. Бородай.

На кафедрі графічних мистецтв навчально-творчі майстерні очолюють: заслужений діяч мистецтв України, професор М. Компанець; народний художник України, академік, професор А. Чебикін; заслужений діяч мистецтв, професор Г. Галинська.

Дві навчально-творчі майстерні створені на кафедрі дизайну. Одну з них очолює заслужений діяч мистецтв, член-кореспондент Академії мистецтв України, професор В. Шостя; другу — заслужений діяч мистецтв України, професор В. Чебанік.

Майстерні реставрації, консервації та збереження творів мистецтва діють під керівництвом високопрофесійних художників-реставраторів — доцента Ю. Коренюка і професора кафедри О. Мінжуліна.

Фахівців архітектурного профілю готують навчально-творчі майстерні архітектурного проектування. До керівництва ними залучені такі відомі зодчі, як кандидат архітектури, доцент Д. Антонюк; кандидат архітектури, доцент А. Давидов; кандидат архітектури, професор Л. Прибега; член-кореспондент Академії мистецтв України, кандидат архітектури, професор Л. Скорик; народний архітектор України, дійсний член

Професор В.В. Шаталін у навчально-творчій майстерні. 1968

Важливу роль у підготовці фахівців усіх спеціальностей відіграє загальноакадемічна кафедра рисунка. Багаторічний педагогічний досвід митців-професорів: народного художника України, професора П. Басанця, заслужених діячів мистецтв України, професорів В. Бистрякова, Ю. Бондаренка, Ю. Ятченка та інших викладачів — узагальнений у науково-методичних напрацюваннях кафедри і є надбанням української мистецької школи.

Кафедра теорії та історії мистецтва здійснює не тільки підготовку мистецтвознавців, а й викладання історії вітчизняного і зарубіжного мистецтва на всіх факультетах академії. Тут працюють знані в Україні та за її межами мистецтвознавці: академік Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Л. Міляєв; академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України О. Федорук; заслужені діячі мистецтв України, кандидати мистецтвознавства, професори А. Заварова, Ю. Белічко, М. Криволапов та інші.

Формування духовного світогляду майбутніх митців через освоєння гуманітарних, соціально-економічних, історичних знань забезпечує загальноакадемічна кафедра культури та соціально-гуманітарних дисциплін, яку очолює кандидат філософських наук, заслужений працівник народної освіти України, професор М.Я. Михайлюк.

З метою підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у галузі образотворчого мистецтва і архітектури та поповнення викладацького складу творчо обдарованою молоддю в академії функціонують аспірантура та асистентура-стажування.

Академії мистецтв України, професор І. Шпара.

На формуванні світогляду і професійного рівня архітекторів суттєво позначається науковий і творчий потенціал кафедри теорії та історії архітектури і синтезу мистецтв, кафедри архітектурних конструкцій, зокрема педагогічна діяльність таких вчених, як заслужений архітектор України, доктор архітектури, професор З. Мойсеєнко; заслужений діяч науки і техніки, доктор технічних наук, професор А. Дехтяр; доктор архітектури, професор В. Макухін та інші.

Успіхи в підготовці мистецьких і науково-педагогічних кадрів залежать не тільки від кваліфікації педагогів, науково-методичних досягнень кафедр, а й до певної міри визначаються діяльністю інших підрозділів Академії, зокрема бібліотеки, навчально-методичних лабораторій, науково-методичного виставкового залу тощо.

Результати дослідницьких і науково-методичних праць з питань художньої освіти, історії образотворчого мистецтва, теорії та історії архітектури, реставрації пам'яток культури публікуються в академічному щорічнику "Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці".

Академія підтримує широкі міжнародні зв'язки з вищими мистецькими школами різних країн світу. Викладачі академії нерідко проходять стажування за кордоном, беруть участь у міжнародних наукових конференціях та репрезентують свої творчі здобутки на виставках.

Гідно представляють свій навчальний заклад на зарубіжних виставках і студенти. В академії навчається невеликий контингент громадян з різних країн світу, зокрема Китайської Народної Республіки, з навчальними закладами якої академія тісно співпрацює.

Історичні здобутки і сучасний стан провідного мистецького закладу України підтверджують, що за всіма параметрами діяльності він цілком відповідає статусу академії і є вищим навчальним закладом IV рівня акредитації.

У зв'язку з вагомими досягненнями у навчальній та науковій діяльності, підготовці мистецьких і науково-педагогічних кадрів, великою організаторською роллю в розробці важливих напрямків підготовки фахівців у галузі образотворчого мистецтва і архітектури Указом Президента України від 11 вересня 2000 року Академія образотворчого мистецтва і архітектури, як визначний мистецький осередок, удостоєна статусу національного навчального закладу.